

Karsfalvi
FELSŐFOKÚ ÉPÍTŐGÉPÉSZETI TECHNIKUM, DEBRECEN
ÉPÍTŐGÉPÉSZ SZAK

1973 DEK 10

GÉPELEMEK

I.

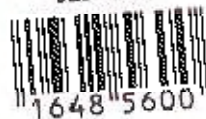
Összeállította:
Tóth Laboncz József
docens

1985 JAN 29

KÉZIRAT

DE MFK Könyvtára
DEBRECEN

TANKÖNYVKIADÓ, BUDAPEST 1970

Tartalomjegyzék

1.	Gépelemek méretezési alapelvei	3
1.1	Az igénybevételek meghatározása	4
1.2	Anyag megválasztás	5
1.3	Az anyag megengedhető legnagyobb feszültségének, vagy egyéb jellemzőjének rögzítése	6
1.3.1	Statikus igénybevételkor használt anyagjellemzők	6
1.3.2	Váltakozó igénybevételkor használt anyagjellemzők	8
1.4	A fellépő legnagyobb feszültségnek, vagy egyéb jellemzőnek meghatározása	17
1.5	Biztonsági tényező megválasztása	20
1.6	Méretek kiszámítása, vagy előre felvett méretek ellenőrzése	20
1.6.1	Ellenőrzés statikus igénybevételeknél	21
1.6.2	Ellenőrzés kifáradásra	22
2.	Kötőelemek és kötések	27
2.1	Oldható kötések	27
2.1.1	Csavarmenet fajták	28
2.1.2	Csavaroknál fellépő erőhatások és nyomatékok	32
2.1.3	Csavarok statikus igénybevétele	33
2.1.3.1	Csavarfej és anyagmagasság meghatározás	34
2.1.3.2	Csavarorsó méretezése	36
2.1.4	Csavarok váltakozó igénybevétele	48
2.1.4.1	Váltakozó igénybevételű csavarok helyes kialakítása	50
2.1.4.2	Váltakozó igénybevételű csavarok méretezése	53
2.1.5	Mozgatócsavarok	57
2.2	Nem oldható kötések	61
2.2.1	Szegecskötések	61
2.2.1.1	Szegecskötésfajták	64
2.2.1.2	Szegecskötések méretezése	67
2.2.2.	Hegesztett kötések	68
2.2.2.1	Hegesztett szerkezetek tervezési szempontjai	70
2.2.2.2	Hegesztett kötések méretezése	77
3.	Tengelyek	87
3.1	Tengelyekről általában	87

3.2	Tengelyek anyagai	87
3.3	Tengelyek méretezése	91
3.3.1	Tengelyátmérő közelítő meghatározása	92
3.3.2	Ellenőrzés kifáradásra	96
3.3.2.1	Ujabb kifáradásielmélet. Az ellenőrzés alapelve	96
3.3.2.2	Feszültséggyűjtő-hatások	98
3.3.2.3	Az ellenőrzés alapképlete	104
3.3.3	Deformációk korlátozása - méretezés túltérítésre	107
3.3.4	Tengelyek ellenőrzése rugalmas alakváltozásra	109
3.3.4.1	Tengelyek ellenőrzése elcsavarodásra	109
3.3.4.2	Tengelyek ellenőrzése lehajlásra	110
3.3.5	Tengelyek kritikus fordulatszám	114
3.4	Különböleges tengelyek	117
3.4.1	Csőtengelyek	117
3.4.2	Hajlékony tengelyek	119
4.	Tengelykötések	121
4.1	Alakzáró tengelykötések	123
4.1.1	Keresztnyírású csavarkötés	123
4.1.2	Keresztnyírású csapkötés	124
4.1.3	Axiálisan elhelyezett csap, vagy csavarkötés	126
4.1.4	Retesz-kötés	126
4.1.5	Ékkötés	128
4.1.6	Keresztnyírású ékkötés	130
4.1.7	Bordás tengelykötés	132
4.1.8	Polygon-profil	134
4.2	Erőzáró tengelykötések	134
4.2.1	Szorító-kötés	134
4.2.2	Zsugorkötés	138
4.2.3	Kuposkötés	149
5.	Tengelykapcsolók	153
5.1	Tengelykapcsolók osztályozása	153
5.2	Merev tengelykapcsolók	153
5.2.1	Tokos tengelykapcsoló	156
5.2.2	Héjas tengelykapcsoló	156
5.2.3	Tárcsás tengelykapcsoló	157
5.2.4	Tányérfogazatu kapcsolók	161
5.3	Kiegyenlítő kapcsolók	165
5.3.1	Radális kiegyenlítő (Oldham) kapcsoló	166
5.3.2	Axiális kiegyenlítő tengelykapcsoló	169
5.3.3	Szögkiegyenlítő kapcsoló (kardáncsuklók)	171
5.3.4	Általános kiegyenlítő tengelykapcsolók	177
5.4	Rugalmas tengelykapcsolók	181
5.4.1	Acélrugós tengelykapcsolók	181
5.4.2	Gumirugós tengelykapcsolók	188

5.4.2.1	Rugalmas-tárcsás tengelykapcsolók	188
5.4.2.2	Rugalmas-abroncsos tengelykapcsolók	193
5.4.2.3	Rugalmas-dugós tengelykapcsolók	194
5.4.2.4	Rugalmas-körmös tengelykapcsolók	196
5.4.2.5	Rugalmas-tuskós tengelykapcsolók	201
5.5	Alakzáró oldható tengelykapcsolók	201
5.5.1	Körmös oldható tengelykapcsolók	204
5.5.2	Fogazott oldható tengelykapcsolók	208
5.5.3	Szinkronizáló szerkezet	208
5.6	Erőzáró dörzskapcsolók	209
5.6.1	Dörzskapcsolók indítási folyamata	211
5.6.2	Dörzskapcsolók surlódó anyagai	217
5.6.3	Kupos dörzskapcsolók	219
5.6.4	Tárcsás dörzskapcsolók	228
5.6.5	Lemezes dörzskapcsolók	236
5.6.6	Hengeres dörzskapcsolók	242
5.7	Kapcsolómechanizmusok	251
5.7.1	Csuszógyűrűk	252
5.7.2	Csuszósaruk	254
5.7.3	Villák	255
5.7.4	Mozgáshatároló elemek	258
5.7.5	Áttételek	259
5.8	Mechanikus önműködő tengelykapcsolók	260
5.8.1	Nyomatékkapcsolású (biztonsági) tengelykapcsolók	260
5.8.2	Forgásirány-kapcsolású tengelykapcsolók	262
5.8.3	Fordulatszám kapcsolású (indító) tengelykapcsolók	270
5.9	Hidraulikus tengelykapcsolók	275
5.10	Villamos tengelykapcsolók	278
5.10.1	Mágnesporos kapcsolók	278
5.10.2	Indukciós kapcsolók	278
6.	Csapágyazások	287
6.1	Siklócsapágyak felosztása	287
6.2	Siklócsapágyak surlódási és kenési viszonyai	290
6.3	Kenőanyagok és jellemzőik	296
6.3.1	Kenőolajok	296
6.3.2	Kenőolajok jellemzői	296
6.3.3	Kenőolaj fajták	302
6.3.4	Kenőzsirok	304
6.3.5	Kenőolajok és kenőzsirok adalékanyagai	305
6.3.6	Különböző kenőanyagok	305
6.4	Siklócsapágyak tervezése	306
6.4.1	Siklócsapágyak tervezése vegyes surlódási állapotra	306
6.4.2	Siklócsapágyak tervezése hidrodinamikus kenélmélet alapján folyadéksurlódási állapotra	309

6.4.2.1	Nyomáselosztás végtelen széles hordozócsapágnál . . .	311
6.4.2.2	Nyomásfüggvény változása véges csapágy esetén	313
6.4.2.3	A csapágy terhelhetősége	315
6.4.2.4	Surlódási viszonyok	319
6.4.2.5	Olajszükséglet számítás	320
6.4.2.6	A kapott eredmények alkalmazása konkrét feladat megoldásakor	326
6.5	Siklócsapágyak szerkezeti kialakítása	332
6.5.1	Siklófelületek kialakítása	332
6.5.2	Kenőanyagbevezető szerkezetek	334
6.5.2.1	Kenőzsírbevezető szerkezetek	334
6.5.2.2	Kenőolajbevezető szerkezetek	336
6.5.3	Hordozócsapágy szerkezetek	339
6.5.3.1	Osztatlan csapágyak	339
6.5.3.2	Osztott kivitelű csapágyak	341
6.5.3.2.1	Merev perselylű osztott kivitelű csapágyak	341
6.5.3.2.2	Beállóperselylű csapágyak	349
6.6	Siklócsapágyak anyagai	349
6.6.1	A csap anyaga	352
6.6.2	Csapágyötvözetek	352
6.6.2.1	Csapágybélés ötvözetek	353
6.6.2.2	Csapágypersely ötvözetek	354
6.6.3	Különleges csapágyanyagok	356
6.6.3.1	Fémporból gyártott (porózus) csapágyperselyek	356
6.6.3.2	Csapágyműanyagok	358
7.	Gördülőcsapágyak	363
7.1	A gördülőcsapágyak általános tulajdonságai és felosztása	363
7.1.1	Radiális (gyűrűs) gördülőcsapágyak	364
7.1.1.1	Radiális (gyűrűs) golyóscsapágyak	364
7.1.1.2	Radiális (gyűrűs) görgőscsapágyak	368
7.1.2	Axiális (tárcsás) gördülőcsapágyak	371
7.2	A gördülőcsapágyak kiválasztása	374
7.2.1	Dinamikus alapterhelés	374
7.2.2	Határterhelés (statikus alapterhelés)	376
7.2.3	Az egyenértékű terhelés	377
7.2.4	Mértékadó terhelés	380
7.2.5	Járu lékos tengelyirányú erők egyszerű ferdehatásvonalú golyós- és kúpgörgős csapágyaknál	381
7.3	Gördülőcsapágyak illesztése	384
7.4	Csapágyház és az előfeszítés	385
7.5	A gördülőcsapágyak kenése	386
7.5.1	A kenőanyagokkal szemben támasztott követelmények	386
7.5.2	A kenőanyagok megválasztása	386
7.5.3	A kenés időközvei és módjai	387
7.5.4	A gördülőcsapágyak tömitése	387

7.6	Gördülőcsapágyak beépítése	390
7.6.1	Radiális gördülőcsapágyak beépítése	391
7.6.2	Tárcsás (axiális) csapágy beépítése	397
7.6.3	Kétfelé ható tárcsás csapágyak beépítése	400

Magyarországi Értéktárolás és
Könyvtár
Budapest, László J. utca 21.